

Turistički promet na dubrovačkom području

Dr. Matija Vidoević

I. TRI PERIODA

Podizanjem velikog hotelskog objekta u posljednjem deceniju XIX. stoljeća inauguriran je turistički promet u Dubrovniku. Brzo su se ukazali pozitivni rezultati. God. 1896. bilo je 1976 posjetilaca, a taj broj idućih godina bio je u stalnom porastu: 3.221 u 1897, 5.529 u 1898, 7.196 u 1900, 9.147 u 1901. Godine 1908 već ima 13.896, u 1911 iznosi 19.998, a u 1913 (posljednjoj prije rata) 26.030 posjetilaca. Ratom je nastao prekid.

Drugi period obuhvaća dva decenija između dva rata. U izmjenjenim političkim uslovima razvoj se kreće ubrzanim poletom. Ugostiteljski kapacitet znatno se uvećava i u gradu i u okolnim mjestima (2.500 ležaja). Promet na području kotara (tada bez Korčule) u 1938, posljednjoj predratnoj godini, dopire do 64 hiljade posjetilaca sa 532 hiljade noćivanja. Od toga 44 hiljade stranih sa 356 hiljada noćivanja.

Treći period sada je u toku. Nakon izvršene obnove okupacijom i ratom opustošene materijalne baze turizam postepeno dolazi do odgovarajućeg izražaja u novom društvenom i ekonomskom uređenju naše zemlje. Uložene napore prati stalni uspon. Po ostvarenom prometu 1959. predstavlja rekordnu godinu. Ukupni broj noćivanja (na području kotara) premašio je prvi milion (1.045. u 10 mjeseci). Kroz posljednje tri godine postignuti su slijedeći rezultati::

	1957.	1958.	1959.
a) posjetilaca:			
domaćih	69.131	70.758	85.588
stranih	40.456	45.565	64.054
	109.587	116.323	149.642
b) noćivanja:			
domaćih	600.538	614.284	665.856
stranih	232.260	278.650	380.053
	832.843	892.934	1.045.909

Brojevi za 1959. odnose se na prvih deset mjeseca, ali u zaokruženosti pružaju približnu sliku za cijelu godinu. U novembru 1959. bilo je u kotaru 9.553 domaćih (od toga u gradu 8.868) te 649 stranih noćivanja (od toga u gradu 549). Ukupno 10.202 noćivanja. — U decembru prošle godine (1958) broj noćivanja u kotaru iznosio je 3.917 domaćih (od toga u gradu 3.648) i stranih 391 (od toga u gradu 384), ukupno 4.308. — Ove male razlike ne mijenjaju razmjere godišnjeg prometa u analizama ovog prikaza (kod ukupnog broja za oko 1,4%, kod stranih oko 0,3%).

II. U JUGOSLAVENSKIM RAZMJERIMA.

Stalno proširivanje kruga manjih i većih turističkih mjesta u našoj zemlji znatno doprinosi diferenciranju u raznolikosti, koju ovakovo obilje može da pruži turističkim posjetiocima. U ovom okviru visokom stepenu turističke reputacije, Dubrovnika i njegovog okolnog područja odgovaraju i razmjeri ostvarenog prometa u ukupnom razvoju.

Broj noćivanja (u 000) u 1958. iznosi:

	domaćih	stranih
FNR Jugoslavija	12.792	2.510
N. R. Hrvatska	6.238	1.848
Primorska mjesta	6.066	1.859
Kotar Dubrovnik	614	279
Grad Dubrovnik	202	154

U 1959. općenito su premašeni svi rezultati iz 1958. U prvih devet mjeseci 1959. broj noćivanja u FNRJ iznosi 13.578 domaćih i 3.189 stranih; u primorskim turističkim mjestima 7.332 domaćih i 2.510 stranih. Na području kotara Dubrovnik bilo je u jedanaest mjeseci 675 domaćih (od toga u gradu 246), te 381 stranih noćivanja (od toga u gradu 209).

III. GRAD DUBROVNIK.

1) Ukupni promet.

Prema podnešenim prijavama o boravku turistički promet u pojedinim mjesecima kretao se je ovako:

	domaći posjetioci		strani posjetioci	
	1958.	1959.	1958.	1959.
I.	892	1.015	78	175
II.	794	867	66	81
III.	944	1.217	189	618
IV.	2.002	2.924	996	1.485
V.	3.430	5.532	2.475	4.827
VI.	7.033	9.491	4.507	6.374
VII.	6.659	10.192	7.181	9.001
VIII.	6.762	11.618	8.502	11.393
IX.	4.354	6.131	5.987	8.875
X.	2.534	2.542	1.391	1.986
XI.	866		193	
XII.	1.016		130	
	37.286	51.583	31.615	44.815

	domaća noćivanja		strana noćivanja	
	1958.	1959.	1958.	1959.
I.	5.675	6.138	177	448
II.	4.870	5.431	168	240
III.	4.404	5.817	566	2.103
IV.	8.750	10.138	3.686	7.049
V.	16.842	17.782	10.858	25.071
VI.	26.519	30.144	22.115	30.626
VII.	38.833	57.308	34.776	41.347
VIII.	52.366	64.938	44.325	52.350
IX.	20.599	25.257	29.679	40.313
X.	12.057	14.771	6.248	8.944
XI.	6.993		674	
XII.	3.648		384	
	201.556	237.224	153.656	208.491

U 1957. promet je iznosio 43.268 domaćih posjetilaca sa 234.825 noćenja, te 30.777 stranih posjetilaca sa 142.051 noćenja. U 1959. ovi su rezultati znatno premašeni, a time je izravnani i manji broj domaćih u 1958.

U ovim podacima nijesu obuhvaćeni jednodnevni izletnici i prolaznici bez noćenja kao ni iskrncani putnici domaćih i stranih brodova kod pristajanja u luci na kružnim turističkim putovanjima. I od ove vrste posjetilaca grad ima koristi.

2.) Smještaj

Noćenja su bila raspoređena u slijedećim vrstama smještaja:

	domaćih		stranih	
	1958.	1959.	1958.	1959.
hoteli	34.322	24.694	114.546	148.781
odmarališta	20.124	22.446	822	908
oporavilišta	48.769	58.813	—	—
prihvatilišta	13.910	14.200	374	115
kampovi	16.999	17.663	12.751	15.093
priv. sobe	67.422	95.984	25.163	43.404

Iz ovih upoređenja proizlazi da u hotelima broj (u 000) noćenja stranih raste (od 115 na 149), ali domaćih opada (od 34 na 25), dok u privatnim sobama raste i domaćih (od 67 na 96), i stranih (od 25 na 43). Relativno je visok broj noćenja u oporavilištima (49 od ukupnih 202 u 1958., 59 od 237 u 1959).

3.) Unutrašnji turizam

Prije rata (1938.) broj domaćih posjetilaca iznosio je u našoj zemlji nešto preko 700 hiljada sa nešto manje od 4 miliona noćenja, a u 1958. dosegao je relativno impozantan broj od skoro 3 miliona i 400 hiljada posjetilaca sa skoro 14 miliona noćenja. Ovakav razvoj ima se u prvom redu pripisati velikom porastu radničkog i omladinskog učešća, što odgovara izmjenjenim društvenim odnosima. Karakteristično je da se interes za pojedina mjesta i područja ravna uglavnom prema njihovom turističkom karakteru, a ovaj kriterij ispoljava se također i u sastavu domaćih posjetilaca po njihovoj republičkoj pripadnosti.

Po rezultatima za 1958. od ukupnog broja noćenja otpada na domaće 84,6%, a na strane 15,4%. Od ovih razmjera razlikuje se u stanovitoj mjeri broj noćenja u primorskim turističkim mjestima, jer se učešće stranih povisuje na 24,7%, pa s tim učešće domaćih snizuje na 74,3%. Ova razlika još je veća na dubrovačkom području. Postotak domaćih noćenja u kotaru Dubrovnik (uključiv grad) iznosi 69%, a u samom gradu 56,8%. Učešće stranih noćenja u kotaru iznosi 31%, a u gradu 43,2%. Sve u 1958.

U 1959. godini grad Dubrovnik primio je 51.583, a okolna manja mjesta kotara 34.005 domaćih posjetilaca. Ukupno 85.588. Boravak u prosjeku trajao je u gradu 4,6 dana, a u okolici 12,6 dana. (U FNRJ iznosio je u 1958. prosjek za domaće 4,09, za strane 4,19 dana).

Na području grada učešće domaćih posjetilaca pokazuje ovu raspodjelu u broju noćenja (u 000):

	1957.	1958.	1959.
a) po republičkoj pripadnosti			
Srbija	84	65	74,8
Hrvatska	62,9	53	66
Slovenija	17,7	14,3	25
Bosna i Her.	55,4	56	57,5
Makedonija	7,6	5,7	8,4
Crna Gora	7,1	5,1	5,2

b) po socijalnoj strukturi

radnici	24	23,7	32
službenici	100	89	96,5
zemljoradnici	2,8	0,3	1,4
slob. prof.	18	20	22,6
djeca do 14 g.	21,4	19,7	17,5
učenici	55,7	52	57,3
ostali	12,7	11,4	9,8

Ekonomski efekat domaćeg turizma, računajući u prosjeku po glavi učesnika svakako je manji nego od vanjskog. To se može lako ocijeniti i letimičnim pogledom na sastav posjetilaca, koji se u stanovitoj mjeri odražuje i u raspodjeli po smještaju.

U 1959. od ukupnog broja domaćih noćenja u gradu otpada na djecu i studente 31%.

U oporavilištima, koje pretežno ispunjava socijalno osiguranje, provedena je skoro četvrtina domaćih noćenja (24,8%). U gradskim hotelima provedeno je tek 10,4%, a u privatnim sobama 40,4% od ukupnog broja domaćih noćenja (237).

Izvan grada u okolnim mjestima od domaćih noćenja otpada na odmarališta 57%, na privatne sobe 27%, na kampove 7,6%, a na hotele tek 3,4%.

Ali s druge strane treba imati u vidu, da u našem kotaru od ukupnog broja noćenja u 1959. otpada 64% na domaće, a tek 36% na strane posjetioce. U gradu 53:47%. Zato je ovim razmjerima jasno izražena krupna važnost domaćeg turizma i sa ekonomskog gledišta već zbog znatnog opsega ovog prometa. Osim toga unutrašnji turizam predstavlja pouzdan oslon i u inicijativi i u slabosti sveukupne turističke izgradnje. Strani turisti mogu da provrve, ali mogu i da zataje. Zbog ovakvih razloga unapređenju domaćeg (unutrašnjeg) turizma posvećuje se velika pažnja i u stranim turističkim zemljama, koje su daleko odmakle svojim pozitivnim i negativnim iskustvima u tom pogledu.

4.) Inostrani turizam

U Jugoslaviji ostvareno je 1958. godine 2.509.773 stranih noćenja, a od toga u primorskim mjestima 1.858.635 (74%).

U ovom učešću od 74% otpada na kotar Dubrovnik 273.650 noćenja, što predstavlja 11,1% od ukupnog stranog prometa u Jugoslaviji, odnosno 15% od ukupnog stranog prometa na jadranskom pojasu.

Jugoslavenski prosjek boravka za strane turiste iznosi 4,19 dana, prosjek primorskih mjesta 6, prosjek u gradu Dubrovniku sa 31.695 posjetilaca 4,7 dana, a u okolnim mjestima Dubrovnika sa 13.695 posjetilaca 9,2 dana.

Ukupni inostrani promet na području grada Dubrovnika daje kroz posljednjih devet godina slijedeće rezultate:

1951.	posjetilaca	4.690	noćenja	20.342
1952.	„	8.811	„	47.002
1953.	„	19.712	„	94.883
1954.	„	26.554	„	124.980
1955.	„	37.958	„	146.084
1956.	„	27.152	„	122.232
1957.	„	30.777	„	142.051
1958.	„	31.695	„	153.653
1959.	„	44.815	„	208.491

Upoređenja sa predratnim rezultatima na području tadanje gradske općine (grad, Župa i Koločep) ukazuju da je postignut broj stranih posjetilaca (1938. 40.970), ali još

nije dostignut broj njihovih noćivanja (1938: 322.506). Smanjio se broj noćivanja (u 000) iz Njemačke (1938: 146), a skoro ih nema nikako iz Čehoslovačke (tada 79) i Mađarske (tada 12). Ali se je povisio iz Austrije (1938: 7,7) i Vel. Britanije (1938: 25).

Raspodjela ovog inostranog prometa po državnoj pripadnosti učesnika pokazuje kroz posljednje tri godine ove brojeve (u 000):

	1957.		1958.		1959.	
	p.	n.	p.	n.	p.	n.
Zap. Njemačka	6,9	37	6,6	37	11,7	61
Vel. Britanija	4,4	20	6	29	7,7	41,6
Austrija	2,3	12	3,7	21	6	30
Francuska	6,2	27	4	19	5,4	20,7
Švicarska	1,3	5	1,4	6	2	7,3
Belgija	1,5	6,7	1,4	5,5	1,8	7,5
Holandija	0,8	3,4	0,8	3,7	0,8	3,2
Čehoslovačka	0,7	4,5	1	3,5	0,09	0,5
Italija	0,6	2,2	0,9	3,5	1,6	5,7
Ist. Njemačka	0,1	0,5	0,3	2	0,02	0,06
SSSR	0,3	1,2	0,3	0,9	0,04	0,15
SAD	0,6	7,7	2,4	9	3	12
Ostale zemlje	6	14,8	5	14	4,65	18,49
	31	142	32	154	44,8	208,5

U 1959. pod »ostalim zemljama« uvrštena je i Poljska (p. 1.2, n. 6), Švedska (p. 1.2, n. 4.7), Danska (p. 0.8, n. 2.5), te sve druge evropske i vanevropske zemlje (p. 1.4, n. 5.3).

Postotak učešća u ostvarenom turističkom prometu iz pojedinih stranih zemalja kroz posljednje dvije godine na području grada Dubrovnika, a ujedno u FNRJ za 1958, iznosi:

	Jugoslavija		Grad Dubrovnik	
	1958.	1958.	1959.	1959.
Zap. Njemačka	31.4%	24 %	29.4%	
V. Britanija	6.9%	18.8%	19.9%	
Austrija	24.4%	13.6%	14.5%	
Francuska	5.5%	12 %	9.9%	
Švicarska	2.8%	3.8%	3.5%	
Belgija	2 %	3.5%	3.6%	
Holandija	2.4%	2.4%	1.6%	
Danska	0.9%	1.5%	1.2%	
Italija	7.3%	2.3%	2.7%	
Poljska	1.2%	2.6%	3 %	
Švedska	1.9%	2.6%	2.2%	
SAD	2.9%	5.8%	5.7%	
Ostale zemlje	10.2%	7.1%	2.9%	
	100%	100%	100%	

Analiza razmjera, a tim i oscilacija u porastu i opadanju, neophodna je za održavanje ravnoteže u turističkom razvoju. Tražeći nove izvore priliva treba ujedno brižljivo čuvati i proširivati stečene. Upoređenja jasno upućuju da za nas ima još mnogo nenačetih ili nedovoljno obrađenih stranih turističkih tržišta.

IV. OKOLICA DUBROVNIKA

Turistička izgradnja, koja je u Dubrovniku započela podizanjem prvog velikog hotela u neposrednoj blizini gradskih zidina, postepeno se je odvajala od skučenih okvira užeg centra. Tražile su se nove lokacije, najprije na tada osamljenim periferijama gradskih predgrađa, a zatim se je postepeno prodiralo do malih izletišta bliže okolice, da bi

se konačno obuhvatilo najšire područje kotara kao ekonomske i administrativne jedinice.

Ovaj proces traje već decenijama, te se i dalje produbljuje i produžuje. U nekoliko mjesta, koja ranije nijesu imala ni dobre gostionice, danas veći ili manji hoteli broje na hiljade inostranih noćivanja. Ali ima i onih mjesta, koja ni sada nemaju drugog smještaja osim u kućnoj radinosti, a osim toga čeka ih još cijeli niz, koje treba tek »otkriti« i u turizam uključiti. Prema pripremanima vjerojatno je da i taj čas nije više daleko.

a) Promet (u 000) u pojedinim mjestima

	1959.				1958.	
	Posjet.		Noćivanja		Noć.	Noć.
	d.	s.	d.	s.	ukup.	ukup.
Mjesta sa hotelima						
Mlini	2,3	2,7	24	22,7	46,8	31,9
Srebreno	2,7	3	36	16,8	53	72,6
Koločep	0,35	0,36	4	3,5	7,5	6,3
Lopud	1,3	3,8	16	44	60	45
Cavtat	3	2,8	34	27	61,4	87,5
Orebić	2,9	1,3	34,6	12	46,6	42,4
Korčula	5,6	3	61	23,7	84,5	69
Vela Luka	2,2	1,2	28,7	12	40,7	22,6

Mjesta bez hotela

Kupari	5	—	80,7	—	80,7	33,3
Zaton	1,2	—	20,2	—	20,2	17,9
Trsteno	0,5	0,1	6,2	1,1	7,3	4,8
Slano	1,9	0,5	23	1	24	18,7
Ston	0,3	0,1	1,4	0,3	1,7	0,2
Trpanj	3,2	0,05	40,5	0,5	41	41
Trstenik	0,03	—	0,34	0,9	0,33	0,88
Mljet	0,1	0,1	0,6	0,7	1,3	0,3
Viganj	0,7	—	8,7	—	8,7	15,5
Lumbarda	0,15	0,3	1,7	4,3	6	2,4

Nekih mjesta nema u ovom popisu, jer im je prometa još malen, pa o njemu i ne vode računa.

b) Razlike prema 1958. (u 000)

U svim mjestima kotara skupa sa gradom u 1958. evidentirana su 892 noćivanja, a u 1959. bilo ih je 1.046. Višak iznosi 154, a to je krupna razlika.

Na području kotara bez grada u 1958. ukupni broj domaćih i stranih noćivanja iznosi 537, a u 1959. porastao je na 600 (višak 63). Domaćih 429, stranih 172. U ovom porastu najviše je ostvareno inostranih noćivanja u mjestima, koja pružaju hotelski smještaj. U Mlinima od 13,7 na 22,7, u Srebrenom od 11,7 na 16,8, u Lopudu od 28,4 na 44, u Cavtatu od 17 na 27, u Orebiću od 11,1 na 12, u Veloj Luci od 12 na 22,6. U Korčuli je naprotiv smanjen broj stranih od 26 na 23, ali je povišen broj domaćih noćivanja od 42,5 na 61. Broj domaćih noćivanja umanjeno je (zbog ukidanja kampova) u Cavtatu od 70,6 na 34, te u Srebrenom od 61 na 36.

c) Smještaj

Na području kotara bez grada u 1959. broj noćivanja u pojedinim vrstama smještaja kretao se je (u 000) ovako:

	domaći	strani	ukupno
hoteli	14,6	119,7	134,3
kampovi	32,9	14,4	47,3
privat. sobe	120	37,3	157,3
odmarališta	250	—	250
oporavišta	11	—	11

U pojedinim mjestima sa hotelskim smještajem bio je slijedeći razmjer u broju noćivanja:

	hotelska	vanhotelska	ukupno
Mlini	17,5	29,5	47
Srebreno	9,2	23,8	53
Koločep	5	2,5	7,5
Lopud	41	19	60
Cavtat	27	34	61
Orebić	10	36	46
Korčula	18	66	84
Vela Luka	6,6	34,4	41
	134,3	265,2	399,5

U mjestima bez hotelskog smještaja ukupni broj evidentiranih noćivanja iznosio je 201,5.

Na području kotara izvan grada od ukupnog broja noćivanja (600) otpada na smještaj u hotelima 134,3, odnosno 22%, a izvan hotela 78%. U samom gradu (445) na hotele otpada 39%, izvan hotela 61%.

Strana noćivanja izvan grada (172) bila su raspodjeljena na hotele (119,7) sa 69,5%, na privatne sobe (37,3) sa 21,6%, te na kampove (14,4) sa 8,4%. U gradu od stranih noćivanja (208) provedeno je u hotelima 71%, a izvan hotela 29%.

U korišćenju hotelskog smještaja iznosi učešće:

	domaćih n.	stranih n.
a) u gradu	15,7%	84,3%
b) izvan grada	10,8%	89,2%
c) u kotaru	14 %	86 %

Ovi su razmjeri ujedno najuvjerljiviji pokazatelj o nedovoljnosti hotelskih kapaciteta i u gradu i u okolnim mjestima dubrovačkog područja.

V. PREKRETNICA

U turizmu na dubrovačkom području ostvareni su kroz protekli decenij mnogi pozitivni rezultati, ali je u tu svrhu trebalo savladavati mnoge objektivne i subjektivne teškoće. Stalni porast turističkog priliva, koji je u 1959. nadmašio sve ranije razmjere, postavlja nove zahtjeve, jer mogućnosti daljnog kvantitativnog i kvalitativnog izdizanja nijesu ni izdaleka iscrpljene. U tome se i sastoji puno opravdanje znatnih investicija i opsežnih radova, koji su sada započeti i koji se planiraju na širokoj osnovi.

Turistička komponenta već sada pruža svoj doprinos svestranom ekonomskom preobražaju naše zemlje. Jačanjem međunarodne suradnje u mirnim odnosima otvaraju se povoljne perspektive ubrzanom turističkom razvoju Jugoslavije. U ove skupne napore Dubrovnik i njegovo područje unose svoje provjerene turističke vrijednosti.